

ПОЛІЩУК Т.Н., АЗАРОВА Л.Є.

Вінниця

ПИТАННЯ МОВНОЇ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ: ГРАМАТИЧНА,
ОРФОЕПІЧНА, СЛОВОТВІРНА І ЛЕКСИЧНА НОРМИ ТА ЇХ
ВАРІАНТИ

Мовна культура – один з найважливіших показників нашої духовної культури. На думку В. Сухомлинського, мовна культура – це живодайний корінь культури розумової, справжньої інтелектуальності особи.

Щоб стилістично говорити і писати, потрібно передусім любити рідну мову, прагнути до постійного вдосконалення знань. Як влучно сказав німецький філософ Й. Гейдер, хто не любить рідної мови, солодких, святих звуків свого дитинства, той не заслуговує на ім'я людини.

Розвиток мовної культури в Україні нерозривно пов'язаний з розвитком культури українського народу, зокрема художньої літератури. Кращі майстри художнього слова – І.П. Котляревський, Т.Г. Шевченко, І.Я. Франко, Леся Українка та інші – вдихнули в українську мову життя, збагатили її словник, відшліфували і вдосконалили, дали неперевершені зразки використання мовних засобів.

"Найбільше і найдорожче добро у кожного народу – це його мова" – писав Панас Мирний, мова – "коштовний скарб народу" /Франко/, мова – "життя духовного основа" /Гильський/, мова – "ґенофонд культури" /Гончар/. Цей список афористичних висловів можна продовжувати. Мислителі, письменники в усі часи намагалися розкрити таємниці людської мови, її роль не тільки як засобу спілкування, а й як знаряддя формування і вираження думки, як

основу духовності народу, як імпульс до творчого самовираження людини не тільки в своїй мовленнєвій культурі, а й у всій своїй поведінці.

З часу виникнення науки про мову можна говорити й про складову частину мовознавства – культуру мови. Мовна культура починається з самоусвідомлення мовної особистості. Вона зароджується й розвивається там, де носіям національної літературної мови не байдуже, як вони говорять і пишуть, як сприймається їхня мова в різних верствах населення, а також яким є її престиж серед носіїв інших мов. Мовна культура громадян безпосередньо пов'язана із соціологією і психологією не тільки в плані вироблення моделей, зразків мовленнєвої поведінки, а й щодо формування мовно-мовленнєвої свідомості. Мовна культура невидимо, але міцно переплітається з національно-культурною специфікою мовної поведінки. Проголошуючи тезу "Мовна культура – частина загальної культури людини", маємо дбати про такі морально-етичні категорії, як любов до рідної мови, як мовна-національна самосвідомість, які стають реальністю тільки за активного ставлення до слова, коли існує постійна потреба шліфувати свою мову, вчитися слухати й сприймати слово, володіти ним як засобом вираження думки. Мовна культура – це ще й загальноприйнятий мовний етикет: типові формули вітання, прощання, побажання, запрошення тощо. Вони змінюються залежно від ситуації спілкування, від соціального стану, освітнього вікового рівня тих, хто спілкується. Мовна культура покликана оцінювати доречність, доцільність або недоречність, недоцільність використання різних засобів мовного вираження. Мову називають акумулятором, інтегратором культури. Її живий складний організм реагує не тільки на стан мовної свідомості в суспільстві, а й на функціонування таких, здавалося б, формальних явищ, як інформативна реклама, випіски,

аралогії. В них на перший план виступає умовність знаків, їхня застандартизованість, стереотипність.

Основна ознака літературної мови та, що вона є унормованою формою загальнонародної мови. Норми літературної мови закріплюють традиції рідної мови, культурні здобутки минулого і водночас регулюють не тільки використання усталених правил, а й появу нових у процесі мовленнєвої діяльності людей.

Норми пов'язані з усією будовою мови, з усіма її елементами. Розрізняють: орфопічні норми - усталені вимови звуків і звукосполучень та правильного наголошування складів у словах; словотвірні - загальноприйняті способи творення слів; лексичні - певні значення і семантичних відтінків слів, закріплені вживання слів та фразеологізмів; граматичні - правильні синтаксичні конструкції, структури слів, словозмінні форми слів у межах різних частин мови, усталені моделі, словосполучень і речень; стилістичні - зразки використання мовних засобів відповідно до мети і стилю мовлення; орфографічні - загальнообов'язкові написання слів і їх частин; пунктуаційні - вживання розділових знаків.

БОГДАН С.

Луцьк

МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ І ВСЕСВІТ РІДНОГО СЛОВА

Твердження про лінгвістичний талант дітей, зокрема п'ятирічного віку, не потребує коментарів, бо сприймається аксіоматично. Проте причини такого обдарування, навпаки, й досі багато в чому є таємницею. Ключ до їх можливої розгадки - в працях В. Гумбольдта, Д.М. Овсяннико-Куликовського, О.О. Потебні, К. Ушинського, В. Сімовича.